

VEGEN, KRABBEN

HOE REEBOKKEN COMMUNICEREN

THEMANUMMER

OPENING

REEBOKSEIZOEN

Wat verraden veeg- en krabplaatsen van reebokken? Gaat het hier alleen om zichtmarkeringen of spelen ook geuren een rol? Over de rol van geurklieren in de communicatie tussen reeën.

BRON: DER DUFT DER BÖCKE DOOR TOBIAS THIMM, WILD UND HUND NR. 10/2019
VERTALING EN BEWERKING KOOS BOER

EN KLIEREN

FOTO MICHAEL MIGOS

Het maken van krabplaatsen is onderdeel van het imponeergedrag en dient tevens als markering van de territoriumgrens

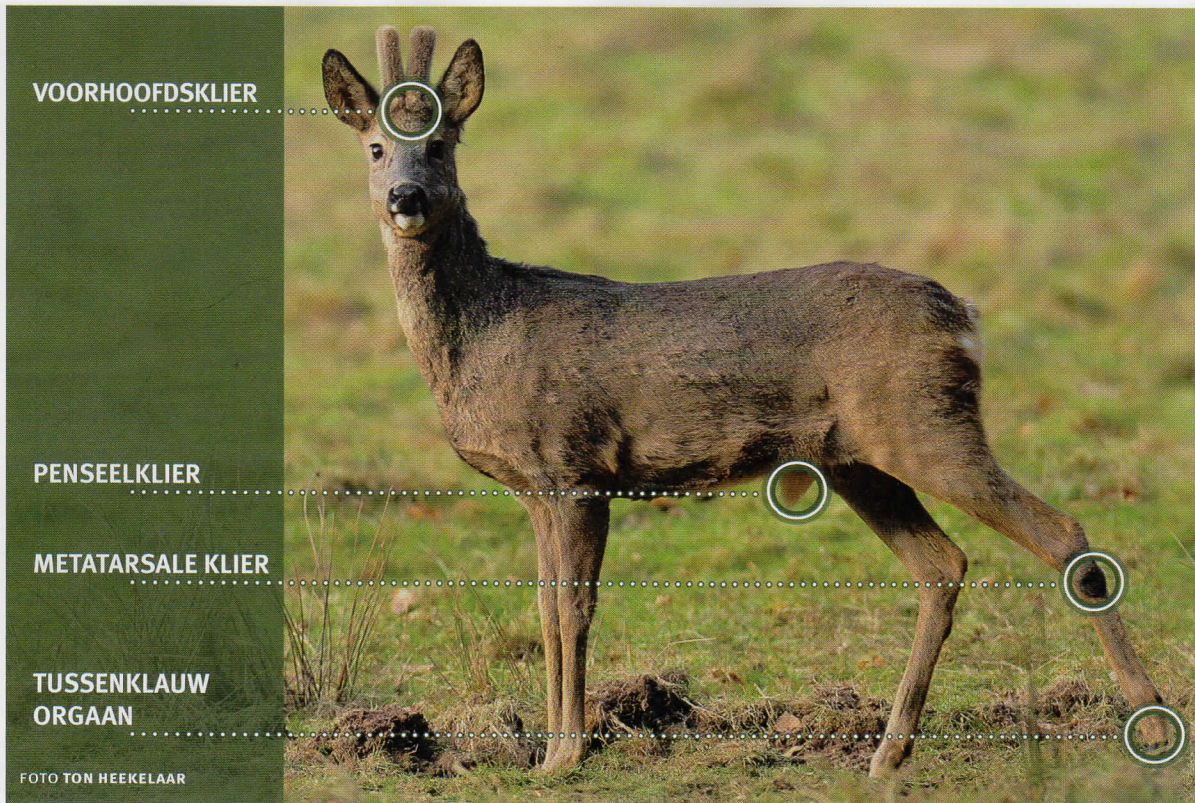
Helder licht het vochtige, bastloze kernhout van een grove den op. Ondubbelzinnig een verse veegplek! Rondom het boompje is behoorlijk gekrabd en ook een manshoge vlierstruik is flink beschadigd. In gedachten verzonken bekijkt de jager de veegplek: hier moet ergens een sterke bok zijn toevluchtsoord hebben.

MARKEREN

Maar zo eenvoudig is het niet. Allereerst komt het er op aan op zulke plaatsen vast te stellen wie de boosdoener is. Het is lang niet zeker dat hoe driftiger er is gekrabd en geveegd des te ouder de bok is. In de meeste gevallen is het zelfs omgekeerd. Dikwijls zijn het de jongere bokken die kleine boompjes, struiken en zelfs grasbundels als sparringpartners uitzoeken. Maar een aanzitpoging tijdens de bladtijd in de buurt van verse veeg- en krabplaatsen kan nooit kwaad. Bovendien markeert niet alleen de plaatsbok zijn territorium, maar ook verjaagde en zoekende jaarlingen tonen op deze wijze hun aanwezigheid aan. Soms duldt een plaatsbok zwakke jaarlingen in zijn gebied als hij deze nog niet als serieuze concurrenten beschouwt.

GEURSTOFFEN

Reebokken communiceren naast met voor de mens zicht- en hoorbare signalen vooral met geurstoffen uit verschillende klieren. Deze geuren zijn voor ons niet waarneembaar, maar wel nauw met de herkenbare markeerplaatsen in het jachtveld verbonden. Om het ieder jaar terugkerende vegen, krabben en slaan met het gewei van de bok te kunnen verklaren, is het van wezenlijk belang de communicatie via geuren te kennen. Geurklieren zijn één- of meercellige huidklieren (meest omgevormde talg- of zweetklieren) met waarschijnlijk meerdere functies: het vormen van een reukspoor, het wederzijds onderscheiden van individuele dieren en het afbakenen van het territorium.

Een overzicht van de belangrijkste geurklieren van de reebok. Het afscheiden van geurstoffen is onlosmakelijk verbonden met vegen en krabben

Bij reebokken onderscheiden we verschillende geurklieren, dit zijn de voornaamste:

- Tussen de hoeven van de achterlopers (volgens sommigen ook de voorlopers), bevindt zich het tussenklauworgaan (*sinus interdigitalis*). Waarschijnlijk heeft deze, samen met het voorhoofdsorgaan een functie in het markeren van het territorium. Tijdens het krabben wordt deze klier mechanisch geleid.
- Kort onder het spronggewricht aan de beide achterlopers zit een klier, die duidelijk waarneembaar is als een borstelige, kastanjebruine vlek. Volgens Raesfeld is deze *metatarsale klier*, die in feite een opeenhoping van meerdere kleine klieren is, tijdens het voorjaar en de zomer sterk vergroot. Wordt door deze klier veel geurstof afgescheiden dan kan het gehele deel van de achterloper onder het spronggewricht vochtig worden. Volgens Stubbe geeft dit orgaan geurstoffen af aan de vegetatie met als doel het eigen spoor te markeren zodat soortgenoten en eventuele rivalen weten welke bok in het betreffende gebied huist.

- Tussen de rozenstokken ligt de *voorhoofds klier*, die tijdens de winter vrijwel in rust verkeert, maar in het voorjaar en tijdens de bronst sterk actief is. De haren op het voorhoofd zijn dan vaak verkleefd en verspreiden een sterke geur. Bij kalveren en vrouwelijke dieren ontbreekt deze klier. De afscheiding van deze klier hecht zich tevens aan het achterhoofd en aan de wangen, waardoor de bokken ook hiermee tegen objecten wrijven om die te markeren. De afgegeven geurstoffen van deze klier vormen een belangrijk bestanddeel van het markeergedrag binnen het territorium. Iedere bok geeft zijn eigen individuele geurstof af, zijn visitekaartje.

- Tijdens de bronst zijn bovendien de penseelklieren van de voorhuid opvallend actief.

TERRITORIUM

In het voorjaar schiet het testosteron in de bloedsomloop bij de bokken omhoog. Begin maart vinden de eerste territoriale gevechten plaats, daarvoor en daarna wordt veelvuldig gemarkeerd. De bokken verlaten de sprongen

en bezetten hun territoria. Jaarlingen en niet-dominante bokken zwerven wekenlang rond en proberen eveneens een eigen gebied te bezetten. Dit is een reden waarom het juist in april en mei vaak goed lukt om rondzwervende jaarlingen en zwakkere bokken te bemachtigen. Het vegen bereikt zijn hoogtepunt vanaf midden maart tot eind april, waarbij een enkele bok al duidelijk eerder blank geveegd kan zijn. Of het hierbij altijd om oude stukken gaat, is discutabel (zie ook het vorige artikel; red.). Zeker is wel dat jaarlingen het laatst vegen, omdat zij pas in januari met het schuiven van het jaarlinggewei beginnen.

KLEUR VAN GEWEI

Het verwijderen van de bast is meestal binnen enkele uren geklaard. Dit aangeboren veeggedrag is een elementair deel van het markeren. De basthuid van het nieuw gevormde gewei wordt aan jonge boompjes of struiken afgeschuurd. Dikwijls wordt hierbij van meerdere veegplaatsen gebruik gemaakt. De bastresten worden het veegsel genoemd en worden slechts zelden gevonden, omdat de bok ze meestal direct verorbert. Planten-, boomsappen en bloed geven dan aan het vers

FOTO JAN PAULIDES

Met de voorhoofdklier brengt de bok geurvlaggen aan door met het gewei en voorhoofd langs de begroeiing te vegen

FOTO MICHAEL MIGOS

Ook in hogere vegetatie laat de reebok zijn geurspoor achter via het secreet uit de klier vlak onder het spronggewicht

FOTO BAS WORM

De kleur van het gewei wordt mede bepaald door de soort boom of struik waaraan wordt geveegd

Het verwijderen van de bast rond het gewei is meestal binnen enkele uren geklaard

FOTO FRANS VAN DIJK

De plaatsbok zal er alles aan doen om indringers in zijn territorium te weren

geveegde gewei een meer of minder donkere kleur, afhankelijk van de gebruikte boom of struik. Volgens Raesfeld zorgt het hout van de elsen en van naaldbomen voor bijzonder donkere geweien en dat van de beuk, berk en wilgensoorten voor geweien met een lichtere kleur. Vaak worden bomen en struiken gekozen die in het territorium zelden voorkomen. Bij het vegen worden de individuele geurstoffen uit de voorhoofdklier afgegeven en zo wordt het territorium gemarkeerd. Hiermee geeft de bok eventuele rivalen te kennen dat ze een territoriumgrens naderen.

CONFRONTATIE

Vaak wordt in de nabijheid van de veegplek ook de grond open gekrabd. Hierbij schraapt de bok met de voorlopers de grond vrij, waardoor vlakke krabplaatsen ontstaan. Dit is deel van het imponeergedrag en dient tevens voor het markeren van het territorium. Bij het wegslaan van de grond worden sterke geurvlaggen geplaatst. Vermoedelijk spelen de

klieren tussen de hoeven hierbij een rol. Vaak wordt vervolgens direct bij die plek geürineerd. Krabplaatsen zijn vaak samen met veegplaatsen aan de grens van het territorium te vinden (maar ook binnen het gebied).

Dominante oudere bokken maken minder krabplaatsen dan jongere bokken

Hierbij valt op dat dominante bokken, die hun voormalige territorium opnieuw bezetten, minder krabplaatsen maken dan jonge bokken die voor het eerst een territorium innemen. Tot ongeveer midden juni worden de grenzen van de territoria definitief vastgesteld en verdedigd. Komt het hierbij tot een confrontatie met een rivaal, dan krabt de bok met zijn voorlopers wat grond vrij en stampert hierop. Ook dan wordt, zoals eerder

aangegeven, geurstof afgescheiden.

AGRESSIE

Is het gewei van de bok volledig geveegd, dan begint hij tot aan het eind van de bronst vaak overmoedig met het gewei te slaan. Hierbij worden niet alleen neerhangende takken of struiken bewerkt, maar voor een deel worden meerdere jonge boompjes op agressieve wijze van hun bast ontdaan. Een dergelijke ‘razernij’ is op de sterke invloed van mannelijke hormonen terug te voeren, die pas na de bronst weer afneemt. De enden worden daardoor blank gepolijst en lichter van kleur dan de rest van de stangen. Dit soort plekken zijn aan de hand van de beschadigde vegetatie makkelijk te herkennen. Vind je aan het begin van de bronst vlak bij elkaar zulke veeg- en krabplaatsen, dan heeft fiepen in de nabijheid bijna altijd succes. •